

Nowe stanowiska ważek (*Odonata*) ze wschodniej części Wyżyny Lubelskiej

New records of dragonflies (*Odonata*) from eastern part of the Lubelska Upland

PAWEŁ BUCZYŃSKI

Zakład Zoologii UMCS, ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin

ABSTRACT. New records for 27 species of dragonflies (*Odonata*) from eastern part of the Lubelska Upland are given.

Wstęp

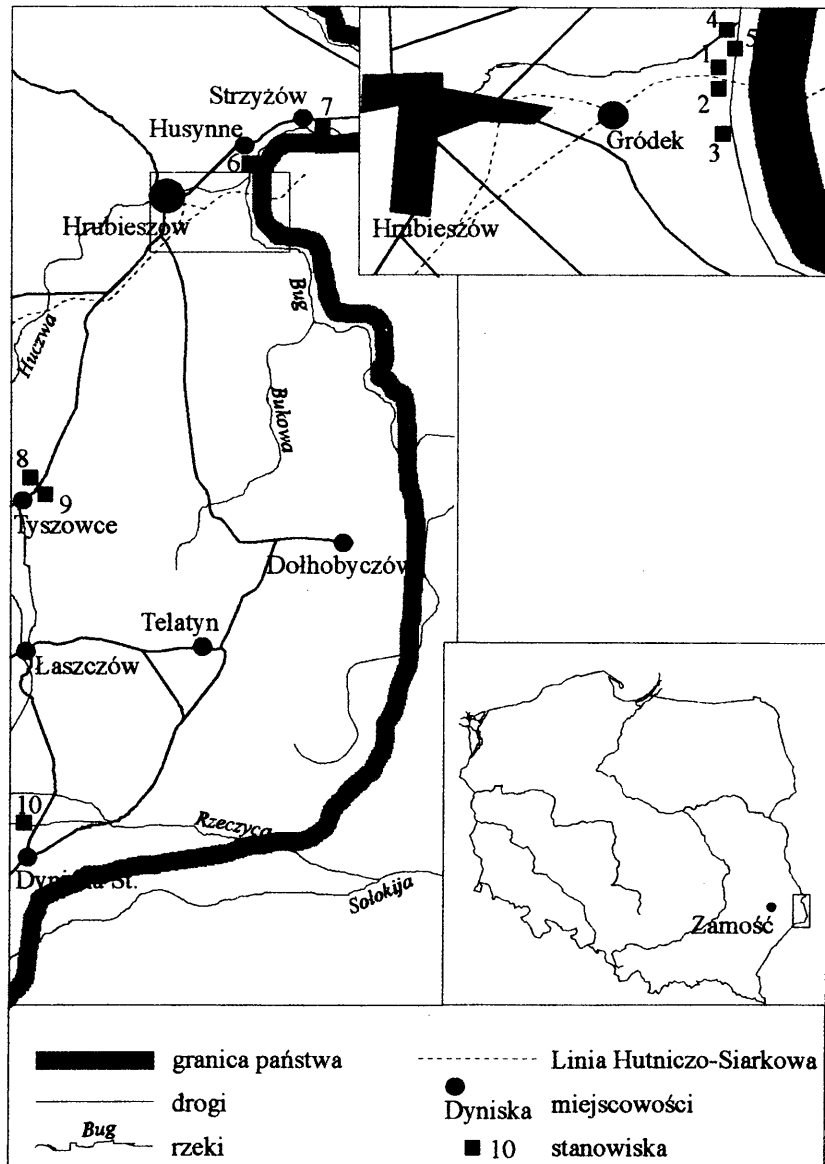
Stopień poznania ważek Wyżyny Lubelskiej należy uznać, na tle innych regionów Polski, za stosunkowo niski. W sześciu pracach (DZIĘDZIELEWICZ, 1902; FUDAKOWSKI, 1922, 1932; BUCZYŃSKI, 1994, 1995; BURBACH, 1995) podano łącznie 32 gatunki. URBAŃSKI (1948) wymienia dla regionu, bez podania stanowisk, 49 gatunków ważek. Danych tych jednak nie można wykorzystać i zweryfikować ze względu na włączenie przezeń do Wyżyny Lubelskiej części: Roztocza (Roztocze Zachodnie), Polesia Lubelskiego (Obniżenie Dorohuckie) i Polesia Wołyńskiego (Obniżenie Dubienki).

Autor, przebywając ze studentami – uczestnikami obozu naukowego Studenckiego Koła Naukowego Biologów UMCS we wschodniej części Wyżyny Lubelskiej, odławiał tam w dniach 31 VII – 7 VIII 1995 r. imagines i larwy ważek. Uzyskane wyniki okazały się na tyle interesujące, iż zasługują na przedstawienie.

Granice Wyżyny Lubelskiej przyjęto za podziałem Lubelszczyzny CHAŁUBIŃSKIEJ i WILGATA (1954).

Charakterystyka badanych stanowisk

1. Gródek k. Hrubieszowa (UTM-GB13), rozlewisko Bugu ok. 50 m na północ od Linii Hutniczo-Siarkowej (LHS). Powierzchnia ok. 50 m², w okresie badań całkowicie wyschnięte; woda utrzymuje się w nim do czerwca. Centrum rozlewiska otwarte, brzegi gęsto zarośnięte przez *Sparganium* sp.

Ryc. Lokalizacja badanych stanowisk. Numery stanowisk jak w tekście.

Fig. Localization of the studied localities. Numbers of localities like in the text. granica państwa – the country border; drogi – roads; rzeki – rivers; Linia Hutniczo-Siarkowa – railway (Steel-Sulphur); miejscowość – towns and villages; stanowiska – localities.

2. Gródek k. Hrubieszowa (GB13), rozszerzenie rowu melioracyjnego ok. 30 m na południe od LHS. Powierzchnia ok. 400 m², dno piaszczyste, lekko zamulone, głębokość do 1 m. Przy brzegach szuwar *Phragmites communis* TRIN. Woda pokryta kożuchem *Lemna trisulca* L., miejscami *Nuphar luteum* (L.) SM.

3. Gródek k. Hrubieszowa (GB13), 2 stawy na łące niskotorfowiskowej pod zboczem pradoliny Bugu, ok. 1 km na południe od linii LHS. O powierzchni po ok. 50 m², dnie mulistym, głębokości do kilkudziesięciu cm. Roślinność uboga: miejscami niewielkie płyty *Ceratophyllum demersum* L. i *Potamogeton natans* L.

4. Gródek k. Hrubieszowa (GB13), rzeka Huczwa w planowanym rezerwacie „Pastwisko Nadbużańskie”. Płyynie w głębokim na ok. 4 m jarze. Szerokość 4–5 m, głębokość do 1,5 m, dno piaszczyste. Woda klarowna, nurt pośrodku szybki, przy brzegach woda stagnuje. Dno porastają *Charophyta*, przy brzegach miejscami podtopione trawy. W miejscach osłoniętych przez zatopione konary kożuch *Lemna trisulca* L.

5. Gródek k. Hrubieszowa (GB13), rzeka Bug w planowanym rezerwacie „Pastwisko Nadbużańskie”. Szeroka na ok. 20 m, dno piaszczysto-kamieniste, przy brzegach nieznacznie zamulone. Przy brzegach bardzo płytka. Woda lekko zmacona. Praktycznie brak roślinności zanurzonej i przybrzeżnej, tylko miejscami niewielkie płyty *Sagittaria sagittifolia* L. Skarpy porośnięte przez *Salix* sp.

6. Husynne k. Hrubieszowa (GB13), rzeka Huska. Płyynie przez łąkę, równoległe (w odległości ok. 100 m) do szosy. Szerokość 2–3 m, głębokość 5–10 cm, dno gliniaste, twarde. Woda klarowna, silnie nagrzana. Roślinność obfita, zróżnicowana, miejscami na całej szerokości nurtu. Tworzą ją m.in.: podtopione trawy, *Polygonum* sp., *Myriophyllum spicatum* L., *Elodea canadensis* RICH. *Ceratophyllum demersum* L., *Heleocharis* sp. i *Veronica beccabunga* L., w rozszerzeniach *Nuphar luteum* (L.) SM., przy brzegach w węższych odcinkach i na całej powierzchni w rozszerzeniach *Lemna trisulca* L. Koryto rzeki otaczają zwarte szuwary *Scirpus* sp. i *Sparganium* sp.

7. Strzyżów k. Hrubieszowa (KB03), rzeka Bug. Szerokość ok. 20 m, nurt wolny, dno gliniaste, woda lekko zmacona. Nagie, grząskie, gliniaste brzegi. Skarpy dookoła rzeki zarośnięte przez *Salix* sp.

8. Tyszowce (FB91), piaskownia. Na dnie szereg małych, płytkich, wysychających, połączonych kanalikami zbiorniczków o powierzchni do 10 m², o głębokości do 20 cm. Zazwyczaj pozbawione roślinności, w niektórych skąpo *Potamogeton natans* L. Fragmenty piaskowni zarasta zwarty szuwar *Phragmites communis* TRIN.

9. Tyszowce (FB91), zbiornik przy szosie (wylot na Alojzów). Powierzchnia ok. 200 m², dno twarde; całkowicie wyschnięty, jedynie w centrum ok. 20 m² wilgotnego mułu. Otwartą przestrzeń otacza zwarty szuwar *Sparganium* sp.

10. Dyniska Stare (FA98), rzeka Szyszła, odcinek na łące na zachód od szosy. Głębokość do 1 m, szerokość 1–1,5 m. Nurt szybki, woda klarowna. Obfita roślinność, głównie *Elodea canadensis* RICH., *Ceratophyllum demersum* L., *Myriophyllum spicatum* L., *Sagittaria sagittifolia* L., *Oenanthe aquatica* L. POIR. Brzeży porasta *Calamagrostis epigeios* (L.) ROTH.

Wyniki

Łącznie zebrano 121 imagines i 14 larw ważek, reprezentujących 27 gatunków (tab.). Poniżej omówiono najbardziej interesujące spośród nich.

Tab. Wazki (*Odonata*) wykazane ze wschodniej części Wyżyny Lubelskiej w dniach: 31 VII – 7 VIII 1995 r. (numercacja stanowisk jak w tekście). l – larwy; i – imagines; ¹ – obserwacja form teneralnych; * – gatunki nowe dla regionu.

Dragonflies (*Odonata*) recorded in the eastern part of the Lubelska Upland between 31 VII and 7 VIII 1995 (numbers of localities like in the text). l – larvae; i – imagines; ¹ – juvenile; * – species new to the region.

L.p.	Gatunek Species	Stanowisko Locality									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	<i>Calopteryx splendens</i> (HARR.)*			i	i	i					i
2	<i>Calopteryx virgo</i> (L.)				li			i			i
3	<i>Sympetma fusca</i> (VANDER L.)*		i ¹								
4	<i>Lestes barbarus</i> (FABR.)*								i		
5	<i>Lestes dryas</i> KIRBY*	i	i	i			i		i	i	
6	<i>Lestes sponsa</i> (HANSEM.)	i	i ¹	i	i		i		i		i
7	<i>Platycnemis pennipes</i> (PALL.)				i			i			
8	<i>Enallagma cyathigerum</i> (CHARP.)		i	i	i	i					i
9	<i>Eyrthromma viridulum</i> (CHARP.)				i			l			
10	<i>Ischnura elegans</i> (VANDER L.)			i	li	l ¹	l			i	
11	<i>Ischnura pumilio</i> (CHARP.)			i			li		i	i	i
12	<i>Aeshna affinis</i> (VANDER L.)	i							i	i	
13	<i>Aeshna cyanea</i> (MÜLL.)*				i						
14	<i>Aeshna grandis</i> (L.)			i	i						i
15	<i>Aeshna mixta</i> (LATR.)*			i	i						
16	<i>Aeshna viridis</i> (EVERSM.)*						i				
17	<i>Anax imperator</i> LEACH						l				
18	<i>Anax parthenope</i> (SÉL.)						l				
19	<i>Somatochlora metallica</i> (VANDER L.)*				i	i					
20	<i>Libellula depressa</i> (L.)			i			i		i		
21	<i>Orthetrum albistylum</i> (SÉL.)					i	i		i		
22	<i>Orthetrum brunneum</i> (FONSC.)*						i		i		
23	<i>Orthetrum cancellatum</i> (L.)					i		i			
24	<i>Orthetrum coerulescens</i> (FABR.)*										i
25	<i>Sympetrum flaveolum</i> (L.)	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i
26	<i>Sympetrum sanguineum</i> (MÜLL.)	i		i	i	i	i	i	i	i	i
27	<i>Sympetrum vulgatum</i> (L.)		i				i		i		i
	razem – total	5	7	11	12	10	13	6	11	6	10

Aeshna affinis (VANDER LINDEN, 1820)

Stanowiska: 1.: 1 VIII, 1 ♂, 2 VIII, 1 ♂; 8.: 5 VIII, 1 ♀, 2 ♂ (populacja bardzo liczna, wiele par in copula i tandemów, odnotowano owipozycję); 9.: 3 VIII, 1 ♂ (obserwowano ponadto ok. 10 innych osobników) – stanowisko już publikowane (BUCZYŃSKI, 1994).

Gatunek śródziemnomorski, w Polsce rzadki, wykazany dotychczas z 17 stanowisk (BERNARD, SAMOŁĄG, 1994; BUCZYŃSKI, 1994). Rozwija się w różnego typu małych, zarośniętych zbiornikach. Jest dobrze przystosowany do sezonowych zmian poziomu wody. Przez Polskę (na wysokości Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Niziny Mazowieckiej) przechodzi północna granica rozmieszczenia gatunku (URBAŃSKI, 1948; BERNARD, SAMOŁĄG, 1994).

Według PETERSA (1987), przynajmniej większość populacji z Europy Środkowej jest tworzona przez osobniki migrujące na północ z ciepłymi wiatrami z południa i utrzymuje się tylko przez krótki czas, po czym zanika. Jednakże populacja *A. affinis* na stanowisku 9 (podawana przez BUCZYŃSKIEGO, 1994) utrzymuje się na nie zmienionym, wysokim poziomie liczebności co najmniej od 1992 r.

Aeshna viridis (EVERSMANN, 1836)

Stanowisko: 6.: 4 VIII, 1 ♀ (świeżo po wylęgu, wypłoszona wczesnym rankiem z gęstego szuwaru *Scirpus* sp.).

Gatunek syberyjski, w centralnej i zachodniej Europie osiąga zachodnią granicę występowania, przechodzącą przez: Wołyń, Polskę, Niemcy i Holandię (GEUSKES, VAN TOL, 1983; SCHIEMENZ, 1953). Związany ze *Stratiotes aloides*, w liście której samica składa jaja; skrajnie rzadkie są przypadki owipozycji w inne rośliny (PETERS, 1987). W związku z brakiem osoki na podanym stanowisku odłowiony okaz prawdopodobnie przypadkowo na nie zaleciał.

Anax parthenope (SELYS, 1839)

Stanowisko: 6.: 4 VIII, 1 larwa (przy brzegu, w rozszerzeniu, razem z larwą *A. imperator*).

Gatunek azjatycko-śródziemnomorski, w Polsce lokalnie stosunkowo rzadki. Rozwija się we wszelkiego typu małych zbiornikach, niekiedy razem z *A. imperator*. Na południu niekiedy w wodach wolno płynących (HEIDEMANN, SEIDENBUSCH, 1993).

Orthetrum albistylum (SELYS, 1849)

Stanowiska: 5.: 7 VIII, 1 ♀ (obserwowano liczne samce latające wzdłuż brzegów rzeki); 6.: 4 VIII, 1 ♂; 8.: 5 VIII, 1 ♀.

Gatunek rozprzestrzeniony głównie w południowej Europie i Azji. W Polsce rzadki, głównie w południowej części kraju. Rozwija się w ubogich w roślinność

stawach i moczarach, rzadziej w wodach płynących (SCHIEMENZ, 1953; ASKEW, 1988).

Orthetrum brunneum (FONSCOLOMBE, 1837)

Stanowiska: 6.: 4 VIII, 1 ♀, 2 ♂ (obserwowano także ok. 10 innych osobników, w tym kilka par in copula i w tandemie podczas owipozycji); 8.: 5 VIII, 1 ♂.

Gatunek śródziemnomorski, którego północna granica występowania przechodzi przez Polskę na wysokości Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Niziny Mazowieckiej. Na wschód od Wisły podawany dotychczas, oprócz jednego stanowiska z Niziny Mazowieckiej, jedynie z kilku stanowisk z Pogórza Karpackiego i Karpat (MIELEWCZYK, 1979). URBAŃSKI (1948) podaje omawiany gatunek, bez lokalizacji, dla Rostocza (dane prawdopodobnie z lat 1939–1947). Rozwija się zazwyczaj w wodach bieżących o bardzo niskim poziomie wody (ASKEW, 1988).

Orthetrum coerulescens (FABRICIUS, 1798)

Stanowisko: 10.: 5 VIII, 4 ♀ (na odcinku ok. 100 m obserwowano oprócz tego jeszcze co najmniej 20 innych osobników obydwu płci, w tym kilka tandemów).

Gatunek występujący głównie w Europie. Rozwija się w moczarach i torfowiskach oraz w niewielkich stawach, rowach i potokach o spokojnym nurcie (ASKEW, 1988). Podawany, bez lokalizacji, przez URBAŃSKIEGO (1948) dla Rostocza.

SUMMARY

The knowledge about dragonflies of the Lubelska Upland is still unsatisfactory. The literature data refer to the localities of 32 species (DZIEDZIELEWICZ, 1902; FUDAKOWSKI, 1922, 1932; BUCZYŃSKI, 1994, 1995). URBAŃSKI (1948) gives 49 species without the localities, but he incorrectly determines the borders of the Lubelska Upland.

The paper presents new localities from the Lubelska Upland for 27 species of dragonflies (Tab.); 10 of them are new for this region. The most interesting species are: *Aeshna affinis*, *A. viridis*, *Anax parthenope*, *Orthetrum albistylum*, *O. brunneum* and *O. coerulescens*.

PIŚMIENNICTWO

ASKEW R. R., 1988: The dragonflies of Europe. Harley Books, Colchester. 291 ss.

BERNARD R., SAMOLĄG J., 1994: *Aeshna affinis* (VANDER LINDEN, 1820) in Poland. Opusc. zool. flumin., 117: 1–7.

- BUCZYŃSKI P., 1994: Nowe stanowiska rzadkich gatunków ważek (*Odonata*) ze wschodniej Polski. *Wiad. entomol.*, **13**, 2: 129–130.
- BUCZYŃSKI P., 1995: Materiały do poznania ważek (*Odonata*) Lubelszczyzny. Część I. *Wiad. entomol.*, **14**, 2: 77–85.
- BURBACH K., 1995: Einflug der Schabrackenlibelle (*Hemianax ephippiger*) in Südbayern. *Hagenia*, **10**: 15–16.
- CHAŁUBIŃSKA A., WILGAT T., 1954: Podział fizjograficzny województwa lubelskiego. (w:) Przewodnik V Ogólnopolskiego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Lublin: 3–44.
- DZIĘDZIELEWICZ J., 1902: Ważki Galicyi i przyległych krajów polskich. Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie, **5**, Lwów. 180 ss.
- FUDAKOWSKI J., 1922: Ważki (*Odonata*) południowo-wschodniej Lubelszczyzny. *Spraw. Kom. fizjogr.*, **55–56**: 87–96.
- FUDAKOWSKI J., 1932: Neue Beiträge zur Odonaten-Fauna Polens. *Fragm. faun. Mus. zool. pol.*, **1**, 15: 389–401.
- GEUSKES B. C., TOL J. van, 1983: De Libellen van Nederland (*Odonata*). Koninklijke Nederlandse Naturhistorische Vereniging, Hoogwoud. 368 ss.
- HEIDEMANN H., SEIDENBUSCH R., 1993: Die Libellenlarven Deutschlands und Frankreichs. *Handbuch für Exuviensammler*. Erna Bauer, Keltern. 400 ss.
- MIELEWCZYK S., 1979: Ein neuer Fundort von *Orthetrum brunneum* (FONSCOLOMBE) und die Verbreitung der Art in Polen. *Notul. odonatol.*, **1**, 4: 59–60.
- PETERS G., 1987: Die Edellibellen Europas. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt. 140 ss.
- SCHIEMENZ H., 1953: Die Libellen unserer Heimat. *Urania*, Jena. 154 ss.
- URBAŃSKI J., 1948: Krytyczny przegląd ważek (*Odonata*) Polski. *Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska (C)*, **3**: 289–317.

